

Şeyh Sâdî'nin Nefes, Nimetler ve Resûlullah'ın Yolu Hakkındaki Düşünceleri

Bismillahirrahmânirrahim

el-Hamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn. Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecma'în. Ve men tebiahû bi-ihşânin ilâ yevmi'd-dîn.

a. Şeyh Sadi

Bizi yaratan Allah'a hamd olsun. Hamd hem teşekkür demek, hem övmek demek, hem senâ demek, hem şükür demek. Bu mânaları ihtiva eden bir söz. Çünkü üzerimizde çok iyilikleri, hayırları, lütufları, nimetleri vardır. Ne kadar hamd etsek hamdimizi şükrümüzü ödememiz mümkün değildir. Şeyh Sâdî diye büyük bir İranlı şair var. İran'ın üç büyük şairinden bir tanesi. İran şiirinin dev simalarından birisi. Gülistan isimli bir eseri vardır. Belki kütüphanelerinizde mevcut olabilir. Çünkü çok zarif bir kitaptır. Yani Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Gülistan'ı gibi Farsça; Fars Edebiyatı, İran Edebiyatı bahis konusu olduğu za-

man ilk hatıra gelen kitaplardan birisidir. Gülistan veya Mesnevi ilk hatıra gelen isimlerden birisi oluyor.

Şeyh Sâdî zarif bir insan. Çok ârif bir insan. Güngörmüş bir insan. Hakikaten de şiir sanatı bakımından çok üstün yetenekte bir insan.

İçine insanın her nefes alışında insanın hayatı o nefes kadar uzamış olur. Bir nefeslik uzamış olur. Ve nefes alamasa insan çırpınır rahatsız olur. Yani nefes alınca bir rahatlık oluyor. “Biraz uzak dur da bir nefes alalım.” filan deniliyor değil mi kalabalıkta filan. “Bu kadar sıkıştıрма şöyle biraz nefes alalım.” diyor. Nefes almak bir nimet. Belli, muhakkak ki bir nimet. Sonra o nefesi içerde tuttuğunuz zaman olmuyor. Çıkarmak gerekiyor. Çıkardığınız zaman da ferahlıyorsunuz. Çıkarmasanız, birisi şaka yapsa, ağzınızı burnunuzu kapatsa. Biraz sonra patlayacak gibi olursunuz. Bu nasıl şaka filan diye çırpınmaya başlarsınız. Demek ki her nefes alışta hayat biraz ileri gidiyor.

b. Her Nefes Bir Nimet

Her nefes bir nimet. Ve insan ferahlıyor nefes aldığı zaman, nefes alabildiği zaman. Allah korusun astım hastası olsa, daha başka rahatsızlıkları olsa nefes alamasa. Zor oluyor. Hatta nefes alırken burnu kurusa rahatsızlık oluyor. Burnu tıkalı olsa rahatsızlık oluyor. O kadar incelikleri var ki işin. Yani bir nefes alıyorsun. Nimet. Tutsan olmuyor. Verdiğin zaman da bir nimet. O halde “Bir nefeste bile iki tane nimet var.” diyor. Her nimete de şükür lazım. Çünkü girişi nimet çıkışı nimet. Nefesinin iki katı nimet var. Ayrıca göz nimeti, kulak nimeti, âfiyet nimeti, huzur nimeti, akıl nimeti. Yani nice nimetler var üzerimizde *elhamdülillah*. O bakımdan sonsuz hamd ü senâlar olsun. Ona layıkıyla hamd etmeye gücümüz yetmez. Rab-bimiz bizim iyi niyetimize göre bizi mükâfatlandırır. Taltif eylesin.

O nimetleri içinde en büyük nimet de iman ve İslâm nimetidir. İman ve İslâm nimeti en büyük nimettir. Acaba sıhhat daha büyük nimet değil mi?

Halkımızın arasında bir söz var. Hatta meşhur, Kanuni Sultan Süleyman, “*Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi*” demiş. Koca padişah, üç kıtaya hâkim. Muhteşem Süleyman diye adlandırılmış. Saraylar var emrinde. Askerler var. Nimetler var. Dünyanın en güzel diyarlarına sahip ve Osmanlı Devleti’nin en yüksek devresi. En muhteşem zamanı. Söylediği söze bakın.

*Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi.*

Halkın arasında devlet, saadet, mutluluk gibi bir nimet yok. Herkes onun peşinde. Hâlbuki bir nefes sıhhat mutluluğun en önemlisi, en kıymetlisi diyor. Halbuki ondan da kıymetli olan nimet İslâm’dır. Çünkü İslâm, insana hem şu kısa ömrümüzü hem de âhiretin ebedî saadetini sağlıyor. İnsan müslüman oldu mu, imanlı oldu mu âhireti kazanıyor. Cennete giriyor. Ve cennetin zaman bakımından, çeşitlilik bakımından, imkân bakımından, miktar bakımından sonsuz nimetlerinin sahibi oluyor.

Yani deseler ki size verdik. Şaka mı yapıyorsunuz, ciddi mi söylüyorsunuz? İnsan ilk önce bir

inanamaz kulaklarına. “Verdim canım Gallerya’yı. Notere gidelim. Gallerya senin olsun.” Sahibi içinden bir dükkânı verse bile, verilen insan sevinir Gallerya’yı verince. Böyle kaynıyor. Girip çıkıyor şey yapıyor. “İstanbul’u verdik.” deseler. “Türkiye’yi verdik.” deseler. Dünyayı verdik, dünyaları verdik. Bunlar hiç. Cennette yedi kat sema gibi, yeryüzü gibi nimetler en aşağı seviyedeki rütbedeki müslümana verilecek. Ötekiler için ne kadar nimetler ne hazineler ne imkânlar olduğunu artık oradan kıyas edin. O mutluluk imanla sağlandıği için imandan büyük nimet olmaz. Bizim hepimiz şimdi o en büyük nimete sahibiz.

Elhamdülillah Allah’ın varlığını biliyoruz. Gafil değiliz. Kör değiliz. Kalbi katı değiliz. Kasvetli değiliz. Büyük nimet bu. Çok büyük nimet. Âhiret saadetinin şartı, temeli, yolu ve anahtarı. Bu olmasa sıfır. İsterse bu dünyada insan çok büyük imkânlara sahip olsun. Zengin olsun. Hawaii adalarından bir ada kendisinin olsun. Köşkleri olsun filan. Ne kıymeti var yani dünyanın. En büyük nimeti iman.

Peygamber göndermiş, imanımız gerçekten onun istediği tarzda olsun diye. Bize imanı öğretecek görevli bir yüksek şahsiyet göndermiş. Her kavme göndermiş de âhir zaman Peygamberi olarak Muhammed-i Mustafâ'yı göndermiş *sallallâhu aleyhi ve sellem*. Onun da eğitimi ve öğretimi geri kalmadığı, unutulmadığı, unutulmayacağı, korunacağı için; âhir zamana kadar hükmü baki olmuş, biz de onun ümmeti olmuşuz. 1400 yıl geçmiş olmasına rağmen aradan, *elhamdülillah*. Bu da en büyük nimet.

Bizden önceki insanlar Peygamber Efendimiz'in yolunda yürümüşler. Madem Allah'ın habibidir, sevgilisidir, efendiler Efendisidir, en kıymetlisidir insanların. Onun yolunda yürümüşler. Onun yolunda yürümek dinî bakımdan bizim en büyük amacımız, gayemiz. Çünkü bir insan Resûlullah'ın Efendimiz'in yolunda yürürse o kimseye 100 şehit sevabı veriliyor. Yani toplum bozulmuş. Çeşitli fikirler ortaya çıkmış. Çeşitli ideolojiler belirmiş. Çeşitli hayat felsefeleri gelişmiş. Herkesin bir dünya görüşü var. Herkesin tutturmuş olduğu bir yol var. Ama siz tasvip etmeyebiliyorsunuz. Doğru değil yaptığı şey. "Bu adam yanlış yapıyor."

diyebiliyorsunuz ama o, o yolu tutturmuş gitmiş olabiliyor.

Bu yolların içinde kapılmayıp akıntıya şaşırma-yıp Resûlullah'ın yolunda yürüyen kimseye 100 şehit sevabı verilecek. Bir şehit değil. Zaten bir şehit sevabına insan sahip olsa herhangi bir muhakeme olmadan hesap görmeden cennete girecek. 100 şehit sevabı verilmesi yani ne kadar kıymetli olduğunu gösteriyor. Efendimiz'in yolunda yürümenin ne kadar değerli olduğunu gösteriyor. Onun için Efendimiz'i tanımamız lazım.

Müslüman'ın ilk işlerinden birisi Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmek, anlamak. Anlayarak okumak ve uygulamak olmalı. İkinci önemli işi de Resûlullah'ı tanımak olmalı.

Dün Pazar idi.

c. Ali Ulvi ile İlgili Bir Hatıra

Sabahleyin Medine'nin meşhur şairi ve büyük meşhur alim Ali Ulvi Bey ile beraber bir arkadaşımızın evindeydik. Kendisi bir hatırasını anlattı. Arafat'ta bir çadıra güneşten sığınmak için girmiş de orada Nijeryalı bazı zâtlarla ta-

nışmış. O tanıştığı şahıslar “Doktor bey de Ni-jerya’da hıristiyan idi. Müslüman oldu. Hacca geldi.” demişler. O da onun yanına gitmiş ko-nuşmuşlar. Nasıl müslüman oldun, diye merak etmiş sormuş. “Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* hazretlerinin hayatını inceledim. Okudum.” demiş. Nasıl bir aileye mensup. evre-sinde Peygamber olmadan önce nasıl tanınmış bir kimse? Asil bir aileye mensup. *El-Emin* diye tanınmış. Güvenilir. Yalan söylemez. Kötü iş yapmaz. Herkes emanetini getirip kendisine teslim ediyor. Hicret ederken hepsini dağıtmış emanetleri sahiplerine. Öyle hicret etmiş. Yani kasadar gibi. Herkes kendisini elik kasa gibi görüyor. Güvenilir bir insan. Dürüst bir in-san. Sevilen bir insan. Ciddi bir insan. Peygam-berlikten önceki devresi böyle.

İlk defa vahiy geldiği zaman “Acaba beni cin mi çarptı? Hayal görüyorum. Hasta mıyım?” diye düşünmüş?, normal bir reaksiyon bu. İlk defa başına böyle bir şey gelince bir insan tabii mahiyetini bilmediği şey. Titremiş mâlum. Eve gelmiş. stm rtn, demiş bir üşüme, tit-reme hali gelince. Acaba hasta mı oluyorum, diye tereddüt edince. Hatice anamız, Hazret-

i Hatice-i Kübrâ *radiyallahu Teâlâ anhâ* diyor ki: “Sana cinler, şeytanlar zarar vermez. Sen iyi insansın. Sen dullara yardım edersin. Yetimleri gözetirsin. İyi insansın. Dürüst insansın. Sana böyle bir felaket gelmez.” Yani inancı ona karşı. Eşinin kanaati.

Ticaretteki hareketini biliyoruz. Peygamber olduktan sonraki halini. Kendilerine her şeyi teklif etmişler. “Sen bu davadan vazgeç. Biz sana şu tavizleri verelim. İstersen zengin edelim. İstersen en asil kızlarımızı eş olarak verelim. İstersen başkanımız yapalım o kadar istiyorsan.”

Her şeyi teklif etmişler.

Müstağni. Onlarla ilgisi yok. Benim bir görevim var. Bir misyonum var. Bir vazifem var. Onu yapmam lazım. “Bir elime güneşi verseniz, bir elime ayı verseniz bu davayı bırakamam.” Bırakmam. Bu vazifeyi yapmam lazım, diyor. Meşakatlere katlanıyor. Kimseye zulmetmiyor. Devamlı eza ediliyor kendisine. Ama o eza anında dahi büyüklüğünden bir şey kaybetmiyor. Küçülmüyor. Kendisiyle mücadele edenlerin seviyesine hiç düştüğünü görmüyoruz. Karşı

taraf haksızlığını arttırıyor, tuğyanını arttırıyor.

Kendi doğduğu şehirde en tabii hakkı olan yaşama hakkını ona vermek istemiyorlar. Hayatına kast etmek istiyorlar. Emanetleri sahiplerine tevzî edip Allah'a sığınıp bir avuç toprağı bahçede kendisini öldürmek için bekleyen insanlara savurup Allah'ın izniyle aralarından geçip hicret ediyor. Medine'ye gidiyor. Sonra dönüp Mekke-i Mükere-me'yi fethettiğı zaman o asaleti, kendisine kötülük yapanlara karşı davranışı, affetmesi, intikam almaması... "Kâbe-i Müşerre-fe'ye sığınanları affettim. Benimle mücadele etmeyecek, silah çekmeyecek, orduma karşı gelmeyecek olduğunu, gösteren bir kimse olursa Kâbe'ye sığınırsa emindirler. Onlara kimse kılıç vurmaz. Falanca yere sığınanlar emindir. Ebû Süfyân'ın evine sığınanlar emindir." diyor. Halbuki Ebû Süfyân en büyük muhalifi. Kendisine en çok eza yaptırmış kimse. Hepsini affediyor. Hepsine en büyük bağışlarda bulunuyor.

Mekke'nin fethinden sonraki kısa devre içinde en büyük bağışları veriyor. Hatta bu bağışlar-

dan dolayı Medine'nin müslümanları içinde biraz bu durumu anlayamayanlar oluyor. Bazı zayıf kimseler de "Bu taksim iyi bir taksim değil." diyorlar. Halbuki kalbi ısınsın diye yenilere çok veriyor. Zaten kalbi, imanı kuvvetli olanlara normal ölçüde veriyor. Ötekilere kat kat veriyor ki onlar maddeci insanlar. Daha henüz imanın tadını tadamamışlar. "Biz daha eskiyiz, biz kendisini koruduk" gibi duygulara düşenlere karşıda bir güzel konuşma yapıyor. "Size kendimi size bahşettim. Mekke'yi fethettim ama Mekke'de kalmayacağım, Medine'ye geleceğim. Razi değil misiniz bu taksime?" diyor. Razıyız diyorlar, hüngür hüngür ağlıyorlar. O jesti güzel.

Kahramanlığı güzel. Cömertliği güzel. Muzaffer bir hükümdar olduktan sonra bir devlet başkanı olduktan sonraki mütevazı hayatı güzel. Saray yapmamış. Tantanaya düşmemiş. Yaşam tarzını değiştirmemiş. Vefat ediş tarzını okurken *ile'r-refiki'l-âlâ* en yüce olan refika dosta gidiyorum diye diye ruhunu teslim etmiş. En âlâ olan dosta. Nijeryalı doktor "*ile'r-refiki'l-âlâ* sözünde ben de refik-i âlâya iman ettim." diyor. Ben de o hayatı okuduktan

sonra, o hayatın sahnelerindeki asaleti gördükten sonra, o vefat edişteki asaleti gördükten sonra ben de hıristiyandım ama ben de *Eşhedü enlâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Rasuluhu* dedim.” diyor. Onun yolu böyle.

Allah’ın sevdiği bir kul. Allah’ın sevdiği bir ahlâk. Allah’ın övdüğü bir yaşam tarzı. Allah’ın örnek olarak gösterdiği bir insan. Onun için hadîs-i şerîflerini okuyoruz. Hadîs-i şerîfleri dinimizin en önemli kaynağı.

Muaz radiyallâhu anh, Efendimiz’in vali olarak görevlendirdiği. Medine-i Münevvere’ye gittiği zaman ilk önce ilk işi neydi? İlk işi mescit yaptı. İlk işi mescid-i saadeti yaptı. Kendisine ev yapmadı ilk önce. Tâbiri caizse misafir olarak, kiracı olarak kaldı.

d. Ebu Eyyüb el-Ensari

Medine-i Münevvere’ye ilk gittiği zaman herkes evine misafir etmek istiyordu mâlum. Herkes devenin yularını tutuyor. Ya Resûlallah bizim hanemize teşrif buyur, diyorlar. “Devemi serbest bırakın çünkü o görevlidir. Ne yapaca-

ğını biliyor.” dedi. Deve bir yere çöktü. Nerede çökerse orada misafir olacağım, dedi. Bir yere çöktü deve. Ondan sonra kalktı. Ondan sonra ikinci defa çöktüğü yer şu bizim başımızın tacı, serverimiz Efendimiz Ebû Eyyub Halid bin Zeyd el-Ensârî.

Mihmandar, bir misafiri evine alıp ağırlayan kimse demektir. Mihman Farsça’da misafir demektir. Mihmandar misafire sahip olan, onu kendisine alan, misafir eden kimse demektir. Mihmandar-ı Peygamberî Ebû Eyyub el-Ensari diyoruz müsecca bir ifade ile. Peygamber Efendimizi misafir eden zât-ı muhterem. Ama akrabası. Yani dayızadelerinden oluyor Neccaroğulları’ndan. Medine’nin ahalisinden.

Annesi tarafından akrabalığı olan bir zât-ı muhterem. Sancaktarı aynı zamanda. Savaşlarda ordusunda sancak taşımış. Bu zâtın evinde oturmak durumunda kalmış. O devenin ilk çöktüğü sonra kalktığı yer de Peygamber Efendimiz’in mescidi oldu. Ve Ebû Eyyub el-Ensârî hazretlerinin evine misafir oldu.

Ebû Eyyub el-Ensârî hazretleri ısrar etti: “Yâ Resûlallah siz üst tarafa buyrun.” Efendimiz alt katta durdu. İsrar etmesine rağmen, “ben

sizin üstünüzde nasıl oturabilirim üst katta, nasıl oturabilirim” dediyse de Efendimiz uygun bulmadı. Aşağıda otururken bir gün yukardan testi devrilmiş. Sular aşağı akınca “Bundan sonra olmaz ya Resûlallah, lütfen üste buyrun.” deyince o zaman üste çıktı ve kısa zamanda kendisine mescidi yaptılar. Mescidin yanında oda yaptı. Ve oraya yerleşti.

e. Peygamber Efendimizin Hücre-i Saadeti

Efendimiz’in ailesi için küçük odacıklar yapılmıştı. Ve Peygamber Efendimiz’in bu evinin kapısı mescide açılırdı. Yani mescide kapısı açılan hücreler idi. O hücreler mescit genişletileceği zaman yıkılırken, çok seneler sonra o zamanın arifleri, büyük dindar insanlar ağlaştılar. Ağladılar. Tabii Efendimiz’in hatıraları yıkılıyor ama mescit genişletilecek diye. Mecbur kalmış oldukları için yıkıyorlar. Mescide katılacak.

Fakat ağladılar dediler ki: “Keşke yıkılmasaydı da Efendimiz’in ne kadar mütevazı bir hayat yaşadığını insanlar hep görselerdi.” Bir arşın eninde, üç arşın boyundaydı odaları, diyorlar.

Bu nedir biliyor musunuz? Bir koltuk ebadıdır. Oda denilen şey. Koltuğun ebadıdır. Bir arşın eninde üç arşın boyunda. Bir insan belki yattığı zaman ayağını kıvırmak zorunda kalır. Böyle yaşadı Efendimiz.

Efendimiz'in eline para geçmedi mi? Çok para geçti. O kadar para geçti ki sergiyi yere sofraya örtüsü gibi serip de üstüne buğday yığını gibi yere yığıldıkları zaman oldu. "Al bakalım" diye avuçla verdiği oldu. Efendimiz'in eline para geçmemesinden değil davranışları. Dünyaya meyletmemesinden. Etrafındaki insanların ızdırabıyla dertlenmesinden.

Bendeniz kardeşiniz mescide gittiğim zaman cemaat ayağa kalkıyor. Ben de kalkmayın, rahatsız olmayın diyorum. Bir kardeşimiz var, kalkmıyor. Önde. Kalkmayın, kalkılmaz filan diyor. Ben de meseleyi inceledim. Sa'd ibni Muaz *radiyallâhu anh* gelirken Peygamber Efendimiz buyurmuş ki. O asil bir insan. Efendimiz'in sevdiği, Efendimiz'e çok bağlı olan bir insan. Ve asaletli bir insan. *Kumuliseyyidikum* buyurmuş. Efendiniz için, başbuğunuz, hür-

mete şâyân kimse için ayağa kalkınız buyurmuş. Buradan hürmeten kalkmak olabildiği anlaşılıyor.

Bir de meseleyi araştırırken gördüm ki Peygamber Efendimiz *sallallâhu aleyhi ve sellem* kızı Fâtımatü'z-Zehra eve geldiği zaman ayağa kalkarmış. Çok duygulandırdı beni. Baba ve Peygamber ve bir kavmin önderi kızı geldiği zaman ayağa kalkarmış. Alnından öpermiş onu. Saçlarının ayırım yerinden öpermiş. Fâtımatü'z-Zehra babası için kalkar ama Fâtımatü'z-Zehra için Peygamber Efendimiz'in kalkması, muazzam bir hal. böyle bir zât-ı muhterem. Öyle mütevazı.

Hikmet nereden geliyor? Ayağa kalkmakta. Ahlâkın yüceliğinden, asaletinden ve kendisinin, zarafetinden insana verdiği kıymetten. Kendi evlâdı olmasına rağmen insana verdiği değerden kaynaklanıyor.

Aynı yerde oturuyorlar. Her gün, sık sık görünüyorlar ama geldiği zaman ayağa kalkıyor. Sevgi ve zarafet. Biz edebi ondan öğrendik, biz de büyüklerimiz geldiği zaman ayağa kalkarız. Neden? Kalkılır. Şuraya büyüğümüz geldiği zaman kalkarız ayağa. Kalkılır. Neden? Ondan

öğrendik. Kalkmak bir sevgi ve saygı ifadesi olduğu için.

Sizin çok iyi bildiğiniz bir atasözümüz var. *İyiliğe iyilikle mukabele etmek her kişinin kârı*. Siz bana bir iyilik etmişsiniz, ben de size bir mukabele etmişim. Siz bana bir şey hediye etmişsiniz. Ben de size bir hediye etmişim. Siz bana sevgi ve hürmet ve yakınlık ve yardımda bulunmuşsunuz. Bir acı günümde beni desteklemişsiniz. Ben de sizi desteklemişim. İyiliğe iyilikle mukabele. Her kişinin yapabileceği bir şey. Her kişinin kârı. Kâr, iş demek. *Kötülüğe iyilikle mukabele er kişinin kârı*. Kötü bir kimseye de iyilik yapabiliyorsa bunu herkes yapmıyor. O zaman her kişi değil er kişi. Bayağı mert bir kimse olmak lazım.

Büyüğe hürmet her kişinin kârı diyelim biz de ama küçüğe de hürmet etmek Efendimiz'in kârı. Bir hadîs-i şerîf var, beni çok duygulandırdı ben camide de söyledim. Ben üniversitede profesörüm ama öğrencilerin üniversitede hocalarının masalarına postalla çıktığı zamanda profesörlük yapmış bir hocayım. Masaya ayaklarını bacak bacak üstüne atıp da ceketini omzuna yan olarak atıp da kapıyı açtıktan

sonra içeri sallana sallana dersin ortasına giren, sıraya oturanı gördük. Veyahut hocası tebeşirle tahtaya bir şey yazarken arkasından erik çitlenbik atan.

Peygamber Efendimiz *sallallâhu aleyhi ve sellem* buyuruyor ki. Kendilerine ilim öğrettiğiniz kimselere hürmet ediniz. Kendisine ilim öğrettiğiniz talebelerinize hürmet ediniz. Asaletin bakın. İlim öğrenmek, öğretmek teşvik görsün diye İslâm'ın asaletine bakın. “Bana bir harf öğretenin ben kölesi olurum.” buyurmuş Hazret-i Ali Efendimiz. Biliyoruz, hürmet ediyoruz. Söz büyük. Hocaya hürmet tamam. Ama nerede gördünüz talebeye hürmeti tavsiye eden hangi sistemde gördünüz? Nerde gördünüz? Talebenize hürmet ediniz. Ne kadar güzel ne kadar büyük bir din.

f. Ashâb-ı Suffe Kimdir?

Efendimiz Muaz *radiyallâhu anh*'ı vali gönderiyor. Efendimiz mescidi yaptıktan sonra orada ilk işi insan yetiştirmek. İslâm'ı bilen, Kur'ân'ı ezberlemiş, hafız. Resûlullah'ın öğretilerini, hadîs-i şerîflerini, dinin ahkâmını, fıkıhı bilen

insan yetiştirmek. İlk işi bu oldu. Ashâb-ı suffe diye duyuyoruz hep.

Ashâb-ı suffe kimdir? Mescid-i Nebevî'nin yatılı talebeleridir. Yani bedavadan evsiz yersiz yurtsuzlar takımı değil. Dini öğrenmek için Peygamber Efendimiz'in mescidine gelip orada gece gündüz Resûlullah'ın sohbetini dinleyip yetişen, ilim öğrenen kimseler. Bir kabile "yâ Resûlallah bize İslâm'ı öğretecek bir insan gönder" dediği zaman onlardan birisini gönderiyor. Hazır kuvvet.

Resûlullah'ın işi nasıl götürdüğüne dikkat edelim. Önce mescidi yapıyor. Kendi evinden önce mescid. Önce mescid. Din, ibadet, ilim. Ondan sonra özel işler. Mescidi yapıyor. Mescitten sonrada ilk icraatı mescidin içinde İslâm'ı hazmetmiş tam bilen insanlar yetiştirmek. Nasıl insanlar? Yatılı insanlar. Gece gündüz o muhitte olan insanlar. Ailesinden ayrılmış, orada ilim öğreniyor. Ashâb-ı suffe ne demek? Mescidin hurma dallarıyla kapatılmış gölgelik bir kısmı var. Orada yatıyorlar. Her birinin duşlu banyolu özel odası mı var? Ne gezer.

İşte Peygamber Efendimiz'in bir arşın eninde üç arşın boyunda odaları. Rakama ben hayret

ettim. Hafızama kazındı. Bir arşın eninde, üç arşın boyunda oda. Biz böyle bir şeye oda demeyiz. İki duvar arası deriz. 70 olsa tam bir insanın uzanma ebadı, yani bir kişilik somya ebadı. Koltuk demek.

Ashâb-ı suffe nasıl yatıyorlardı? Herhalde balık istifi yatıyorlardı. Sardalya balıklarının sardalya tenekesine sıralandığı gibi yatıyorlardı. Gündüzlerin sayısı 400-450ye çıkıyor. Geceleri yatılılar 70. Evli olanlar evine gidiyor gece. Evi olmayanlar orada kalıyor. Bazen sabahlara kadar Efendimiz'le sohbet ederlermiş. O geceleri düşünüyorum da tadını. Resûlullah Efendimiz muallim. Ötekiler talebe. Geceyi mi fark eder insan? Karanlığı, gündüzü mü fark eder. Şair Necati'nin Divan edebiyatında güzel bir şiir var, Döne Döne şiiri. Çok meşhur Osmanlı edebiyatında, edebiyat derslerinde okutmuşlardır kardeşlerimiz duymuşlardır. Diyor ki:
Ayağı yer mi basar zülfüne berdar olanın?

Senin saçına takılmış asılmış olanın ayağı yer mi basar?

Senin yoluna canı başı verur döne döne.

Canını varını her şeyini senin yolunda döne döne verir diyor.

Resûlullah muallim olan bir mektebin talebesinin ayağını yer mi basar. Canından geçer. Etrafı görmez insan. Yetişen insanları da isteyenlere gönderiyordu. Tabii onlar da gidecek İslâm'ı anlatacak. İslâm böyle yayılıyor.

Bunları niçin anlatıyorum? Bizim de böyle yapmamız lazım. Biz metodu yanlış yapıyoruz. Evlerimizi yapıyoruz. İlk önce lojmanları yapıyoruz. Devlet işlerinde de öyle. İlk önce lojman yapılıyor. Ondan sonra öteki şeyler yapılsın deniliyor. Halbuki ilk önce mescidi yapmak lazım. Önce mescidi yapacaksınız. Orada bir *Allahu ekber* diyecek insanlar ibadet edecek. Oraya bir hayır, uğur, bereket yağacak. Oraya bir müdür atayacaksınız. Allah'tan korkan, imanlı mesai filan bilmeyecek. Gece gündüz orada can siperâne çalışacak. Bakacaksınız ki 5 senede bitmesi gereken baraj iki senede bitmiş. O bereketle öyle olur.

Efendimiz bir yere yetişmiş olan bir elemanı gönderiyor. “Git onlara İslâm'ı öğret. Onlar hakkında adalet icrâ et. Hâkim olarak kadı olarak sana müracaat ederlerse adaletle hükmet.” filan diye görevli gönderecek. Bakın onlara tavsiyesi nedir. Gelen hadîs-i şerîf.

La takdiyenne vela tafsilenne illa bima. Sakın bilmediğin konuda hükmetme. İki kişi arasında hakemlik, hâkimlik yapma. Biliyorsan yap bilmiyorsan yapma. Çünkü adalet mülkün temeli, diyorlar.

Adalet mülkün temeli. Adalet mülkün temeli ne demek? Mülk ne demek? Mülk bina demek mi? Hayır. Mülk egemenlik demek. Adalet mülkün temeli demek hükümranlılığın, yönetimin, yöneticiliğin temeli adalettir demek. Yönetim adaletli olursa başarılı olur demek yani. Adalet en önemli. Onun için gönderdiği adam zâtı muhterem, sahabe, dindar, takvâ ehli insan. Cennetlik insan ama diyor ki: “Sakın ha bilmediğin konuda hükmetme.” İki kişi arasında dava görme. Ve herhangi bir hüküm verme. Ancak “Kur’ân’da şu ayet var. Peygamber Efendimiz’in şöyle bir tavsiyesini duymuştum, şöyle yapın.” diye biliyorsan bildiğini söyle. Çünkü gönderdiği kimselere soruyordu Efendimiz. “Gittiğin zaman gittiğin yerde neyle hükmedeceksin bir mesele sorulursa sana?” Diyordu ki soru sorulan kişi. “Kur’ân’a göre hükmedeceğim. Kur’ân-ı Kerîm’de ne diyorsa ona göre hükmedeceğim.” O konuyla ilgili

Kur'ân'da ilgili bir âyet hatırlayamazsan, bulamazsan, yoksa? Çünkü Kur'ân-ı Kerîm mufassal konuyu anlatmıyor. Ana konu kaideleri veriyor. “Bulamazsam o zaman Resûlullah Efendimiz'in sünnetine göre hükmederim.” Onda da bir şey bulamazsan? “O zaman vicdanıma göre hükmederim.” dedi. Efendimiz çok beğendi onun cevabını. Resûl'ünün resûlünü bu anlayışa erdiren Allah'a hamdolsun dedi. Kendisi Allah'ın Resûlü, gönderdiği kimse de kendisinin resulü, yani elçisi. Elçisinin elçisini bu anlayışa erdiren Allah'a hamdolsun diye sevgisini ifade etti.

Ve in eşkele aleyke emrun fekıf. Eğer mesele sana biraz çapraşık görünürse dur. Cahilce atma. Kendi bilmediğin konuda gelişigüzel hüküm verme dur.

Hatta tebeyyenehu ev tektube ileyye fihi. O meseleyi iyice inceleyip evirip çevirip o sana aşikâr oluncaya kadar dur. Aceleye getirme işi. Ya da onu bana yaz. Ve ben de sana cevabını verinceye kadar askıya al işi. Hemen öyle aceleye getirme, demiş oluyor. Efendimiz'in adaletin icrası için; yönetimin, egemenliğin, yürütülmesi için gönderdiği kimseye tavsiyesi.

Cahilce bir şey yapma. Bilmediğin konuda aceleyle getirme. Sor, incele, araştır.

Buradan şunu anlıyoruz: Bir kere yöneticinin Kur'ân'ı bilen, hadisi bilen, dini bilen İslâmî tabirle fakih kimse olması lazım. Yöneticinin ne olması lazım? Fakih olması lazım. Dindar, alim kimse olması lazım. Ondan sonra ne olması lazım.

İlmin sonu yoktur. Bir ummandır, kenarı olmayan bir ummandır ilim. Bilmediğin bir mesele gelirse acele etmemesi lazım. Sorması, soruşturması lazım. Bir istişaresi olması lazım. Meşvereti olması lazım. Şurâsı olması lazım. Şurâ diyoruz biz ona. Gerçek bu. Çünkü insan gerçeği tek başına kolaylıkla göremiyor.

Burada çok basit bir meseleyi müzâkere etsek. “Benim bahçeli bir evim var. Acaba nasıl bir ev yapayım?” desem. Kardeşlerim muhakkak ne güzel fikirler söylerler. Bir araba almak istiyorum desem. Tam burası o şurânın, o işin yapılacağı bir yer. Bir araba almak istiyorum. Hangisini tavsiye edersiniz? Ne güzel istişare ederiz. Ama ben bunu bilmeden gazetelerde gördüğüm ilanlara göre bir araba alsam. Ondan sonra size şöyle bir araba aldım desem

belki diyeceksiniz ki. “Hocam keşke bize sorsaydın. Hem pahalı almışsın. Hem yanlış seçim yapmışsın. Tüh, yazık olmuş.” “İadesi mümkün değil miydi?” filan böyle derdiniz. Çünkü sizin umumiyetle mesleğiniz olduğu için.

Peygamber Efendimiz tabiri caizse eskimeyen bir modernliğe sahip. O kadar modern ki fikirleri yirminci yüzyılın fikri gibi. Tam yirminci yüzyılın felsefesi gelişmiş, teknolojisi gelişmiş insan toplumlarında sosyal kurallar gibi. Koyduğu kurallara bakıyorsunuz, tavsiyelerine bakıyorsunuz. Hatta bu asırda da eskimez. İleriye doğru da gider.

Yahya Kemal’e sormuşlar: “Sen ne böyle klasik şiir yazıyorsun?” Türk Edebiyatının büyük şairi. Böyle şiir yazıyorsun yani. Yeniçeriye Gazel, Boğaziçi, Cihangir, Üsküdar filan. Aruz vezniyle yazıyorsun. Sen nesen böyle, gerici misin? Harabi misin? Harâbati misin? Harabi demek harabeler, yıkıntılar, eski şeyler içinde olan. Harâbati demek meyhane mensubu demek. Gazel, içki, çalgı yani sen harâbati misin? diye tenkit etmek istiyorlar bazı kimseler de. Harâbat meyhane demek harâbati meyhaneye müdavim insan mânasına geliyor.

Cevabı güzel. “Ne harabi ne harâbatiyim. Ne eskiler içinde kalmış viranelerin ahalisindeyim. Viraneler içinde yaşayan bir kimseyi. Ne de meyhane, gazel, içki, sâki filan bu şeylerle uğraşan insanım.”

Ne harabi ne harâbatiyim.

Kökü mâzide olan âtiyim.

Kökü mâzide olan gelecek. Yani modernim ileriyim. Köksüz değilim *elhamdülillah*. Şerefli bir kültürüm var. Derin bir kültürüm var. Köküm var, mâzim var. Çınar ağacının yukardaki dalları kadar aşağıya kökleri iner. Onun yayıldığı kadar aşağı kökleri yayılmıştır. 20 metre ötesini kazarsın çınar ağacının köküyle karşılaşsın. Köklenecek ki yukarıda kuvvetlenecek.

g. Müslüman Olan Profesör Moris Bükey

Efendimizin de *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in fikirleri böyle kökü mâzide olan ati. Fransızların meşhur filozofu müslüman olmuş, Profesör Moris Bükey. Tıp profesörü, Peygamber Efendimiz'den filan bahsederken diyor ki: “Bak bu zâtı görüyorsunuz. İlmin 1400 yıl sonra söylediği şeyleri 1400 yıl evvelen söyleyebilmiş.

Toplum o seviyede değilken insanlar o durumda değilken söyleyebilmiş.” Siz nasıl olur da inanmazsınız bu şahsa, diyor. Kendisi inanmış müslüman olmuş.

Bendeniz de gördüm. Yıldız Sarayı’nda bir toplantıya biz davet edilmiştik. Oraya o da geldi. Kürsüye çıktı. Eûzü besmele çekerek, hamd ederek, salât u selam ile Fransız profesörü İslâmî, güzel bir konuşma yaptı. Libyalı iki dinleyici güya müslüman. Onlar itiraz ettiler. O da cevap verdi. Sözde müslümanlar itiraz ettiler, haksız itirazlar. Bu Fransız cevap verdi. İslâm’ı o daha çok kuvvetle savundu. Ben acaba Libyalı ama papaz asıllı mı filan diye, öyle olmasından şüphelendim. Sorularındaki yamukluktan, itirazlarındaki tatsızlıktan öyle tahmin ettim. O çok güzel cevap verdi.

Biliyor musunuz ki herkes evinin önünü süpürürse belde temiz olur diyen Peygamber Efendimiz’dir. Gayet güzel. Onun için bizim köylerde küçük kızlar eline süpürgeyi alır, o evin önü güzelce süpürülür. Töre yerleşmiş. Efendimiz’in tavsiyesinden. Tertemiz olması lazım. Herkes riayet etse herkes İslâm’a uysa

tertemiz olması lazım geliyor. Yapılırsa tertemiz olacak.

İkinci hadîs-i şerîf.

«لَا تَقُلْ بِلِسَانِكَ إِلَّا مَعْرُوفًا، وَلَا تَبْسُطُ يَدَكَ

، طَب، هَب، ض، وَالْبَغْوِيُّ¹، إِلَّا إِلَى خَيْرٍ خ

وَابْنُ قَانِعٍ، وَابْنُ مَنْدَهَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ أَصْرَمَ؛

طَب، عَنِ أَبِي أَمَامَةَ.»

Lâ tekul bi-lisânike illâ ma'rûfen ve lâ tebsüt yedeke illâ ilâ hayrin.

Bu hadîs-i şerîf el Esved b. Asram ve Ebû Umame tarafından rivayet edilmiş çok kaynaklarda kaydedilmiş, kuvvetli sağlam kaynaklarda bulunan bir hadîs-i şerîf. Efendimiz şöyle buyurmuş. Dilin ile ancak mâruf olan şeyi söyle. Elini de ancak hayra uzat. Söz bu kadar kısa. Ama açıklamak gerekir çünkü kelimelerin bilinmesi, açıklaması olmazsa bugünkü anlamından farklı anlamı.

---

(1) قوله: «خ» رواه في «تَارِيخِهِ»، وليس في صحيحه.

Dilin ile ancak mâruf şeyi söyle. Elini ancak hayra uzat buyurmuş. Tavsiyesi bu. Mâruf nedir? *El-emr-i bi'l-mâruf ve'n-nehyi ani'l-münker* teriminde de geçiyor. Mâruf ne demek? Mâruf aklın ve imanın doğru gördüğü şeydir. Beğendiği, tasvip ettiği, doğru gördüğü şeye mâruf derler. Genel bir tabirdir mâruf. Yani akla uygun, mantık dışı değil. Günah da değil. Sevaplı, hayırlı, güzel olan şeye mâruf derler. İslâm'ın bir kaidesi.

Biz müslümanların üzerine düşen görevlerden bir tanesi *el-emr-i bi'l-mâruf ve'n-nehyi ani'l-münker*dir. Aklın ve imanın, kalbin doğru gördüğü şeyi yapmayı tavsiye etmek. Yaptırıcı olmak, teşvikkâr olmak. Ve yaptırım gücünüzü, olanca imkânınızı kullanıp onu yaptırmak bir vazifedir. *Ve'n-nehy-i ani'l-münker*. Aklın ve şeriatin de kerih gördüğü, beğenmediği, sevmediği şeyi yapılmasın diye engellemeye çalışmak da bir vazifedir.

Önünüze bir çocuk gelmiş Mercedes'in armasını kıvırıyor. Koparacak mesela. Siz de merdivenlerden çıktınız. Sokakta baktınız çocuğu gördünüz. Ne yapacaksınız? O koparması akla ve mantığa uygun bir şey değil. Dinen de doğru

değil. Akıl da bir şeyini göstermiyor. Araba da sizin değil ne yapacaksınız? “Evladım yapma” diyeceksiniz. Engellemeye çalışacaksınız. *Nehy-i ani’l-münker*.

Ona mukabil baktınız, birileri mesela bir ağacı köklemeye çalışıyor. “Evladım bu ağacı kökleme, bilakis ağacı dikmeye çalış. Senin de hatıra kalsın, şöyle bir yere ağaç dik de büyüsün. ‘Ben bunu çocukluğumda dikmiştim’ de. Herkes istifade etsin. Bir meyve ağacı dik de senden sonra çocukların torunların yesin.” Bu da mesela iyi bir şeyi emretmek. İyi şeyleri emretmek. Tavsiye etmek. Yaptırmaya çalışmak. Mü’minin bir görevi.

Namaz gibi oruç gibi hac gibi farz olan görevlerden birisi budur bizim üzerimizde, ama insanlar bunu unutmuş. Unutmuşuz, genellikle nemelazım diyoruz. Nemelazım İslâm’da yok. Nemelazımın karşılığında bu kâide var. İyi olan şeyi teşvik edici olacağız. Kötü olan şeyi engelleyici olacağız. Nasıl engelleyebilirsek. Yapma diyerek. Fiilen mâni olarak. Mücadelesini vererek kötülüğü engelleyeceğiz. Aktif insanlar olacağız. Böyle uyuşuk, reaksiyonsuz, etliye sütlüye karışmayan insan olmayacağız.

Bir insanı methediyorlar. “Bizim mahallede o çok iyi bir insandır. Melek gibidir. Hiç kimseye karışmaz. Başı önünde gider, gelir.” Bu adam insan değil. İslâm idealine göre iyi değil. Etiliye sütlüye karışacak müslüman. İyi şeyi yapacak. Aktif olacak, eser bırakacak. Mahallesinde diyecekler ki; “bu adam iyi insandır iyi şeyi yapar ama kötü şeyi de yaptırmaz, sinirlidir de.” Bunu da diyecekler.

Bizim rahmetli yüksek kimya mühendisi kardeşimiz vardı. Şirket kurulunda olan komiser. Tanıdık çıktık konuşuyoruz. Eski bir arkadaş. Çok iyi bir arkadaştı, diyor. Kimya yüksek mühendisi için. Hakikaten iyiydi, dedim. Çok halim selimdi ama otoriterdi ve haksız bir şey yapıldığı zaman da sinirlenirdi. Çok asabiydi. Tam ideal müslüman. Yani öyle uyuşuk, reaksiyonsuz değil. Yapılmaması gereken bir şeyi yaptırmayacak. Yapılması iyi olan bir şeyi de yapımında öncü olacak.

Ben kardeşlerime mecmualarımda yazıyorum ki çevrenizde hangi hayır müessesesi varsa girin. Görev alın. Bizim kadınlar umumiyetle pasif duruyorlar. Bir kadın derneği kuruyoruz ki size çocuk yetiştirmek hususunda aktif olun.

Yetimlere bakmak hususunda aktif olun. Dul-ları tespit etmek, onlara yardım etmek hususunda aktif olun. Bizim gidemediğimiz yerler var. Biz her kapıyı çalamayız. Açmaz. Bakar kapıdan, bir yabancı erkek. “Kim o” der, ne istiyorsunuz? Aç bacım işte bir şey konuşacağım. Açmam, der. Ama bir hanım bir hanımla konuşur. Derdini anlar. Hastaysa yardımcı olur filan. Onun için *emr-i mâruf nehy-i münker*. Efendimiz diyor ki ancak mâruf olanı söyle. Yani aklının ve kalbinin hoş gördüğü şeyi söyle. Aklına hoş gelmeyen, kalbine hoş gelmeyen, dinin beğenmediği Allah’ın sevmeyeceği şeyi söyleme. Dilin ancak güzel şeyi söylesin. Öteki şeyi söyleme. Ya hayır söyle ya sus diye de bir başka hadîs-i şerîf var. Ya hayır söyle mübarek. Konuşacaksan ağzından tatlı, hayırlı söz çıksın. Ya da sus hiç söyleme tut kendini. Hiç olmazsa günah olmasın. Elini de ancak hayra uzat. Yani hayır yap. Çünkü bu dünya fânidir. Hepimiz fânileriz. Hepimiz gideceğiz. Âhirette bu dünyada yaptığımız işlerin mükâfatını göreceğiz. Ya da kötü şeyler yapmışsa insanlar onun cezasına uğrayacaklar. Ve bu o çok hassas bir hesapla görülecek.

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ

﴿مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾²

Zerre kadar hayır yapan onun karşılığını mükâfat olarak görecek. Zerre kadar kötülük yapan da onun karşılığını ceza olarak çekecek. Bu kadar ince bir hesap olacak. O halde ancak hayır söyle. Güzel olan şeyi söyle.

İnsana ölçüyü de ne güzel vermiş. Akıl ve gönül. İkisi bir arada olacak. Sırf akıl olsa, sırf akıl bazen güzel değil. Geçen gün bir doktorla konuşuyorduk. Güzel bir mana söyledi hoşuma gitti. “Aklın her şeye karışması iyi olmadığından Allah vücudumuzdaki bir takım faaliyetleri aklın faaliyetinin dışında sisteme bağlamıştır.” diyor. Yani aklın hiç haberi olmaz vücut kendi kendine çalışır. Akıl onu katiyen organize edemez, diyor.

Midemiz midemize giren gıdaların cinsine göre reaksiyon gösteriyor. Etliyse etrafına başka salgı salgıyor. Safra kesesi yediğiniz yağlı miktarına en uygun ölçüde safra döküyor. Fazla

---

² 99/Zilzal, 7-8

dökse ölçü kaçacak. Aklen yapmanız mümkün olmayan şey. Akla demiş ki Allah, sen bu işlere karışma. Onu bir başka sisteme bağlamış. Kalp kendi kendine çalışıyor, aklımızla çalışmıyor. Aklımızla kalbimizi durduramıyoruz. Çalıştıramıyoruz da duracağı zaman. Onlar başka sistemlere bağlamış. Yani bazen akıl insana ters çalışıyor.

Ters sonuçlara da götürecek tavsiyelerde bulunabiliyor. Mesela “Bundan sonra hayatın tadı yok. Çek tabancayı şakağına daya öldür kendini.” diyor. “Bu durumda yapılacak başka çare yok. Et intihar.” diyor. At kendini aşağıya, diyor. Olmaz. Olmaması gereken bir şey. Hem akıl olacak hem de imanla dolu bir gönül olacak. İkisi bir arada olacak. Akıl ve kalp. Duygu olacak, iman olacak. Bir de ilmi temsil eden, gerçekleri, doğruyu, ışığı temsil eden akıl olacak. İkisi.

Bu ikisinin bir araya gelmesinden meydana gelen mâruf diye özel isim terim bu. Her şeyin bir terimi var. Dinî terim bu. Halbuki Türkçe’den *mârufu* bilinen kimse diye kullanıyoruz. “O adam mâruf bir adamdır.” yani bili-

nen. Bu o mânaya değil. Aklın ve kalbin, gön-
lün, dinin doğru gördüğü şey. Dilinden ancak
bu söz çıksın. Elinden de ancak hayır çıksın.
Yani hayır söyle, hayır yap diyor Efendimiz.
Tavsiyesi bu. Neden? Dünya fânidir. Göçüp gi-
deceğiz. Boş vakit geçirmemeliyiz. Olanca gü-
cümüzle çalışıp âhirete büyük sermaye hazır-
lamalıyız diye. Kısa nasihat, fakat çok özlü bir
şey.

Peygamber Efendimiz'in kendi hayatı böy-
leydi. Hiç boş durmadı. Hiç boş vakit geçir-
medi ve devamlı bir aktivite içinde çalıştı, ça-
baladı. Ama dünyanın en büyük değişikliğini
getirdi. Dünyanın en geri toplumuna en büyük
değişikliği getirdi ve asırlarca süren bir enerji
aşılardı onlara. Allah'ın lütfuyla. Üç kıtaya ya-
yıldılar, beş kıtaya yayıldılar.

Güney Amerika'da. Güney Amerika'da ordu
komutanı Muhammed Ali bilmem ne diyor. Gü-
ney Amerika'da ben müslüman olduğumu bil-
miyordum. Yani biliyordum duyuyordum da
böyle orduyu eline alıp da bir yerde isyan çı-
kartacak bir kuvvet hayret ettim.

«لَا تُقَدِّمُوا سُفَهَاءَكُمْ وَصِبْيَانَكُمْ فِي صَلَاتِكُمْ
وَلَا عَلَى جَنَائِزِكُمْ، فَإِنَّهُمْ وَفْدُكُمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ
وَجَلَّ. الدَّيْلَمِيُّ، عَنْ عَلِيٍّ.»

Efendimiz'in yeğeni, amcasının oğlu gençlerden ilk müslüman olan kimse. Ve damadı. Hazret-i Ali *radiyallâhu anh* rivayet etmiş. Allah'ın arslanı diye anılan. Hayber Fatihi, esedullah, Hazret-i Ali *kerremallahu vecheh* rivayet eylemiş. Buyuruyor ki Efendimiz onun rivayet ettiğine göre, bize bildirdiğine göre:

Lâ tükaddimu süfehâeküm ve sıbyâneküm fî salâtiküm ve lâ alâ cenâiziküm. Namazlarınızda, cenazelerinizde aklı kıt olan kişileri, çocukları öne geçirmeyin. Yani imam yapmayın demek. Namaz kılacaksınız, biriniz imam olacak. Cenaze namazı kılınacak. Öne birisi geçecek kılacak. *Sufeha* demek sefih demek yani *sefeh* de insanın aklının zayıf olması, çok akıllı olmaması. Kültürlü, bilgili, akıllı, itibarlı olmaması demek yani.

Bu sefihlik eğitim eksikliğinden olur. Kötü ahlâktan vesaireden olabilir. Ama biz Türkçe'de *sefih* kelimesini biraz içki içen insan

mânasına filan kullanıyoruz. Ondan daha başka bir şey. Yani akli biraz noksanca. Akıl seviyesi çok kaliteli olmayan mânasına. O kimseyi veya çocuklarınızı öne geçirmeyin, çocuktan imam yapmayın. Sefihten imam yapmayın. Cenazenin başına, namazı kıldırarak mevkiye onu getirmeyin.

Çünkü *Fe innehüm ve'fdüküm ilallâhi azze ve celle* diyor Efendimiz. Aziz ve celil olan Allah'ın Huzura giriyorsunuz, onlar sizin heyet başkanınızdır. Bir grup halinde. Biz sana geldik Yâ Rabbi! Senden dileğimiz var gibi bir mâna oluyor bu grup halinde oraya çıkış. O da sizin sözcünüz. Konuşmasını bilmeyen, görgüsü kıt olan, huzurda bulunmanın adabına, nezaketine, zarafetine sahip olmayan bir insanı öne geçirirken olmaz. O huzurun icabını yerine getiremez. Ve kötü intiba bıraktığı için heyet zarar eder. Huzurdan kovulur.

Diyelim ki reisicumhurun huzuruna bir grup gideceksiniz. Bir talepte bulunacaksınız. Şöyle bir haksızlığımız var. Veya bir bakanın, bir genel müdürün, valinin huzuruna gideceksiniz. Dengesiz, densiz bir insanı öne getirdiniz. İçeri

girerken daha selam vermesini bilemedi. Valiye hitap ediş tarzını bilemedi. Kızdıracak, yanlış sert bir tarzda söyledi. Kıpırmızı kesildi vali. Ne oldu? Sizin işler kalır böyle bir adamı öne geçirirseniz. Kaliteli insanı geçirmek lazım. Yani imamlık önemli. Öne geçiş önemli, çünkü o Allah huzurunda o grubun başkanı demek oluyor.

Tabii imamlık çok önemli olduğu için biz çok önemli bir terim olan imam kelimesini onlara kullanmışız. İmam önder demek. Hatta Peygamber Efendimiz'in bir vasfı imamu'l-Haremeyn. Yani Mekke'nin ve Medine'nin önderi demek. Ve emir kelimesi gibi, yani başkan kelimesi gibi. President gibidir. Mânası odur. Önder demek. Bir kavmin en büyük olan şahsına imam derler. Mesela İranlılar aynı terimi kullanıyorlardı. İmam Humeynî diyor. Cami imamı olduğu için değil. Devlet başkanı olduğu için. İmam, the president mânasına kullanıyor. Önder mânasına. Biz bu güzel, büyük ünvanı camimizde namaz kıldırmak çok önemli olduğu için kıldıran kimseye o ünvanı vermişiz ama sonra bu ünvanın kredisi düşmüş.

İmamların yetişmesi önemli. Çok kaliteli yetiştirmemiz lazım. İki fakülte bitirmesi lazım. Bir tanesi az gelmesi lazım. Yabancı dil bilmesi lazım. Bütün modern ilimleri öğrenmiş olması lazım. Cemaatine faydalı olacak bilgi seviyesinde olması lazım. Cemaatine faydalı olacak bilgi seviyesine gelememiş, olmaz. O zaman camiye gelen kimseye dini anlatamaz veyahut iyi niyetle gelmiş bir insanı soğutabilir.

O bakımdan Efendimiz bakın ne tavsiye ediyor. Kaliteli insanları öne geçirin, diyor. Demek ki biz de en kaliteli insanları öne geçireceğiz. Eskiden bir müddet bu böyle olmuş. Fakat sonra böyle olmamış.

Bence imamlığın şartlarını fevkalade zorlaştırmalı. Çünkü ne kadar zorlaştırırsan kalite o kadar yükselir. Maaşı üç misline çıkartmalı. Beş misline. Madencilerin istediği gibi yedi misline çıkartmalı maaşı. Ama iki tane diploma istiyorum senden, demeli. Hem ilahiyat diploması hem de ilahiyatın dışında bir başka diploma istiyorum, demeli. O zaman gel dinin keyfini seyret sen.

Süleymaniye Camisinde iki fakültede doktora yapmış bir imam. Bir şey yazmıştı. Birkaç sene

önce. Kanuni Sultan Süleyman, Süleymaniye'de imam olacak kimsenin hangi evsafa sahip olması gerekir diye vakfiyeye yazmış. Çok şeyler sıralıyor da benim hatırımda olan şeylerden bazılarını söyleyeyim enteresan.

Edip ve belîğ olacak, diyor. Belagat yani edebiyatçı olacak. Güzel konuşma mesleğini iyi bilen bir kimse olacak. Bunu anlıyoruz tabii hatiplik yapacak. Cemiyet içinde insanlarla konuşacak filan. İyi ata binecek, iyi kılıç kuşanacak, diyor. Tabii çelimsiz, sakat, kör, topal, ıskarta bir insan olması; levent gibi boylu poslu, kılıç kullandığı zaman şahane silahşör bir insan hali başka. Güzel olacak, diyor. Sesi güzel olacak, diyor.

Başka? Birçok şeyler söylüyor.

Evli olacak ve hanımı güzel olacak, diyor.

Bakın nelere dikkat ediyor eskiler. Osmanlı bir şey yaptı mı güzel yapar. Osmanlı Süleymaniye Camiini yaptırırken duvarların içine küp koydurmuş. Niye küp koyduruyor? Ses yankılsın diye. Bakın enstrümanların hepsinin teli vardır. Mûsiki aletlerinin teli vardır. Telinin altında boş bir hazne kısmı vardır. Kemanın sapından kadar tel vardır ama altında boş bir şey

vardır. O boş şey olmazsa o ses öyle tok ve güzel çıkmaz. Ama ses böyle şey çıkar. Yani altında boş kutu olduğu zaman ses. Mesela bir diyapozisyonu alsanız, vursanız çıkardığı ses elinizde başka türlü olur. Bir boş kutunun üstüne taksanız öyle vursanız sesi böyle daha tok, daha büyük, daha yankılı çıkar.

Bunu biliyor. Ve duvarın içine sağlam olması gereken bir yapıda, duvarın içine küpler koyuyor. Süleymaniye Camiinin içinde fokur fokur nargile fokurdatıyormuş. Şikâyet etmişler demişler ki: “Sultanım senin mimarbaşı caminin içinde nargile çekiyor.”

O fokurtu sesi nerelere nasıl dağılıyor diye akustiğini inceliyormuş. Sesin yankılanma ve nereden nereye gideceğini inceliyormuş. Nelere dikkat ediyor. Mihrabın üst tarafı, yan tarafları yapılış tarzı nedir? Sesin arka tarafa aksetmesini sağlayacak şekildedir.

Edirne’ye giderken Lüleburgaz’da kaldık. bir Osmanlı Camiinde sabah namazı kıldım. Hiç mikrofonu lüzum yoktu. O kadar güzel mihrabı hazmedilmiş ki Osmanlı o kadar güzel açılar vermiş ki mihrabın mermerlerine. Benim sesim böyle güldür güldür büyüyerek çıkıyordu.

Mihrabı çok derin yapsanız muhterem kardeşlerim, imam secde edecek kadar derin yapsanız ses burada boğulur öbür tarafa çıkmaz. Sesin aksetmesi, ışığın aksetmesi gibidir. Ben mermerlerin konuluş açısına dikkat ettim. Böyle dışa doğru, yanlı. İmam olarak beni sabah namazına geçirdiler. Hiç ses sıkıntısı çekmeden gayet kolay imamlık yaptım. Ses arkaya doğru gayet güzel yankılandı.

Osmanlı çok şeye dikkat ediyor. İşte imamalarda da çok güzel şartlarını yazmış. Onu bir daha elde edip şey yapmak lazım. Her şeyi sıralıyor. Yani ata binmeyi, edip olmayı bunların hepsi tabii halkın arasında kendisine itibar sağlayacak, kendisine zarafet kazandıracak. Böylece dinin sevilmesini, anlaşılmasını sağlayacak.

Eski Diyanet işleri başkanlarından Ali Rıza Hakses vardı merhum. “Ben şehrin işlek yerlerinin müezzinlerini özel seçerdim.” diyor. En güzel sesli insanları koyardım. Dolmuş kuyruğuna girmiş insanı oradan çekip camide namaz kılmaya getirtenleri bilirim, diyor. “Şu müezzinin aşkına şu camiye gideceğim deyip o *Alla-*

huekber hayyales'selahtan dolayı camiye gelenleri bilirim ,diyor. Müezzini öyle seçtiğini söylüyor.

Müezzinlerin böyle görevi var da sizlerin ve bizlerin görevimiz yok mu? Bizim de görevimiz var. Kadınlar ve erkekler olarak. Madem müslümanız. Biz Müslümanlığı güzel temsil etmekle görevliyiz. Temiz. Güzel konuşan.

Birkaç akşam önce bir toplantıdaydım. Bir vali muavini. Söz esnasında edeb-i kelâm denilen bir şey var, kelamda konuşmada edep diye bir şey vardır. Eskilerin riayet ettikleri bir şey. Temizlikten söz açıldı. Tabii insan temizlik temasını muhtelif şekillerde işleyebilir. Temiz olmaya teşvik için muhtelif şeyler söyleyebilir. Ama öyle şeyler söyledi ki yemekte olsanız yemekten kalkarsınız. İştahınız kapanır.

O kelimeleri kullanarak anlatma bu işi. Güzel şeyleri kullanarak anlat. Gülün yaprağı ne kadar tertemizdir. Öyle olmak istemez misiniz, de. Başka şeyleri anlatma da insanların önüne kötü sahneler sergilenmesin. İnsanlara ikrah veya mide bulantısı uyandıracak ve sözlerden bahsedersen kalite düşer. Ben konuşmacıyı ayıpladım. Çünkü insanın zarafeti vardır.

Zarafet denilen şey başkadır. Nezaket ve zarafet denilen şey başkadır. Sesin tonu önemlidir. Kabadayı bir üslup vardır. Olgun, vakur bir üslup vardır. Seçilen kelimeler çok önemlidir. Üslup kişinin aynasıdır. Kelimeleri öyle kelimelerden seçmesi lazım ki onun saygıdeğer bir insan olduğu anlaşılsın.

Öyle kelimelerden bahsetti ki bizim talebe arkadaşlar birbirlerine baktılar mühtehzi olarak güldüler. Böyle mi konuşulur filan diye. Bir de Ankara'da olmuştu. Birisi bir konuşma yaptı. Öyle şeyler anlatıyor ki. Tahtakurusunu yakalarsın diyor, misal olsun diye söyleyeyim. Onunki bununki gibi değil de. Bir bastırırsın, bilmem kanı çıkar diyor. Kokusu yayılır. Hiç söyleyecek şey bulamadın mı. İnsana nefret uyandırıyor. Böyle anlatılmaz. Konuyu anlatmanın bir güzelliği vardır. Onun için tabii edebiyat demiş, belagat demiş.

Tabii, vücut âzâsının sağlamlığı demiş. Çünkü psikolojik çarpıklıklar olmasın diye istiyor. Cami yaptırmış. Milyarlar harcamış. Seneler harcamış. İstiyor ki hizmet versin. Yani din gelişsin. Yaptığı müessese İslâm'a faydalı olsun istiyor. Şartları koyuyor tabii.

Biz de muhterem kardeşlerim aynı durumdayız. Bu konuşmayı öbür odalardan dinleyen hanımlar. Buradan dinleyen sizler. Hepimiz müslüman olduğumuz için herkes bize bakıyor. Biz biraz kendimiz için değil de İslâm için giyineceğiz. Biraz kendimiz için değil de İslâm için kendimize çekidüzen vereceğiz. Bizim şahsımızda iyi bir müslümanı müşahhas olarak göreceğiz ve oradan İslâm'a ısınacak.

Benim bir profesör arkadaşım vardı Amerika'da ihtisas yapmıştı. O diyordu ki; "Beni çok sevdiği için benim Amerikalı profesörüm müslüman olacaktı neredeyse. Ben yanında ihtisas yaparken. Benim dürüstlüğüme, çalışkanlığıma, randevuya zamanında geldiğimi, çalışmalarındaki saygıma, sevgimi gördüğü için bunda İslâm'dan doğduğunu anladığı için müslüman olmak istiyordu." Böyle olmalıyız hepimiz.

Allah hepimize İslâm'ı güzel temsil etmeyi nasip etsin. Güzel duyarak yaşamayı nasip etsin. Yani kalbi pırıl pırıl olan, çalışan, akli pırıl pırıl olan, müstakim olan insanlar olmamızı nasip etsin. Ömrümüzü hayır söyleyerek, hayra eli-

mizi açarak, hayırlar yaparak, verimli, insanlara faydalı bir şekilde geçirmemizi nasip etsin. Olgun, ecirli, güzel bir ömür geçirmeyi, boş olmamayı nasip etsin. Huzuruna sevdiği, razı olduğu kullar olarak çıkmayı nasip etsin. Taltif ettiği kullarından eylesin. Tabii suçlarımızdandır. Suçlarından kusurundan dolayı cezalandırdığı kullarından etmesin. Geçmişlerimize rahmet eylesin. Yaşayanlarımıza âfiyet ihsan eylesin. Saadet, mutluluk ihsan eylesin. Kazançlarımıza helal kazanç cümlemize nasip eylesin. Haramlardan ve günahlardan kurtulmayı, korunmayı nasip eylesin. İnsan-ı kâmil olmayı nasip eylesin. Allah hepinizden razı olsun.

Bi hürmeti esrarı suretil Fâtiha.

SORU CEVAP

Bismillâhirrahmânirrahîm.

Bu çeşit konuşmaların saatleri Kur'ân-ı Kerîm'i anlatmaya kâfi gelmez. Çok devamlı bir hocalık ister. Çok devamlı bir talebelik ister. Yıllarca sürmesi lazım gelir. Ondan sonra olabilir. Tabii bunun kestirme yolu sizin evinizde kendinizi vererek çalışmanız lazım. Her akşam böyle bir toplantı olamaz. Gidemezsiniz. Ama her akşam bir saat, iki saat Kur'ân-ı Kerîm'den on âyet okuyacağım ve onu açıklamasını dikkatli bir şekilde elime kalem alarak, not alarak takip edeceğim diyebilirsiniz.

Her gün on ayet okumayı prensip edirsiniz. Bir zaman sonra o tamamlanır. Belki ilk okuyuşta sonuna kadar her şeyi tam anlamanız mümkün olmaz ama anlamasanız bile okumaya devam edin. Çünkü bitirdiğiniz zaman bir kültür olacak. Yani zihninizde bir birikim olacak. İkinci defa aynı şeyi yapmaya başladığınız zaman o birikime göre daha yeni anlayışlar edineceksiniz. İki defa, üç defa devam edecek bu.

Biliyorsunuz Kur'ân-ı Kerîm bitirildi mi tekrar başlanıyor. Tekrar bitiriliyor. Hatta hatim dışında dikkatinizi çekerim ne yapılıyor? *Kulhüvallah* okunuyor, *Kulezubirabbil felak* okunuyor. *Kulezubirabbinas* okunuyor. Kur'ân'ın son sûresi. Kur'ân-ı Kerîm bitiyor. O zaman dua etmiyoruz. Bir zarif hareket yapıyoruz. Ne yapıyoruz? Tekrar Fâtiha'ya geçiyoruz, Kur'ân'ın başına. Tekrar Fâtiha'nın karşısındaki sayfayı okuyoruz. Bakara sûresinin başı. Eli lam mim'i. Ondan sonra dua ediyoruz. Bu şu demek oluyor:

“Yâ Rabbi! ben senin kitabını okumayı bırakmadım. Bitirdim ama yeniden başladım.” diyoruz ondan sonra dua ediyoruz. Bu bir zarfettir yani güzel bir şeydir. Yoksa *Kulezubirabbinnas* deyip *Sadakallahul azim* deyip bitirmesi lazım. Mantıkî olarak böyle olması lazım. Ama biz Fâtiha'ya başlayıp yeni bir hatme başlayıp ondan sonra duayı yapıyoruz.

Bizim fakültede mûsiki hocasıydı İsmail Baha Sürelsan. Meşhur bir bestekârdır. Ben de dinî musikiyi merak ettiğim için gidiyordum derslerini takip ediyordum, not alıyordum. İsmail

Baha Sürelsan salât-ı ümmiyye dediğimiz salavatı anlatıyor. Hani Ramazanlarda beraberce *Allahumme salli ala seyyidinâ Muhammedininnebiyyi ümmiyyi ve ala âlihî ve sahbihî ve sellem*. Segâh makamında İtrî'nin salât-ı ümmiyye bestesidir bu.

İzah ediyor, bu işin üstadı o. Mûsikî üstadı. Diyor ki; makamı getirip öyle bir yerde bırakıyor ki noktalamıyor. Virgülde bırakıyor. Cümle ne zaman biter? Sonuna nokta koyduğumuz zaman biter. Virgülde cümle bitmez, daha devamı var demektir. Öyle bir nağmede bırakıyor ki yarıda bırakıyor. Ancak başa döndüğü zaman tamam olacak şekilde bırakıyor.

Vesellimm diye insan “tamam bitti” artık diyecek bir nokta yapmıyor besteyi, öyle yapmamış. Devam ettirtiyor. Dikkat ederseniz tekrar tekrar. İki defa, üç defa söyleriz bitmez. Orada da “Yâ Resûlallah biz sana salât u selâmı devamlı yapmak istiyoruz.” gibi bir mâna var. Zât bestesinde onu düşünmüş. İnsana istirahat duygusu veren, kulakta ‘nağme tamam oldu’ hissini verecek nağmede bırakmıyor. Yarım nağmede bırakıyor ki baş tarafa geçme hissi olsun. Sürüklesin diye yani.

Öyle bir yerde bırakıyor ki, ben bunun üstüne bir bilye koysam. Burada durur mu? Aşağı düşecek muhakkak. Çünkü meyilli. Meyilli bırakıyor ki öbür tarafa devam etsin. Yani hep salât u selam getirmeye itiyor. Satırını meyilli yapmış o tarafa doğru, diye anlatmıştı. Bilmem tam anlatabildim mi meseleyi. Bunlar tabii incelikler her mesleğin kendine göre çeşitli zarafeti, incelikleri var.

Kur'ân-ı Kerîm'i tekrar tekrar okumak konusuna ben getirmek istiyordum, yani Kur'ân-ı Kerîm de hatmedilir. Nokta denmeyen, denmeyecek bir kitap. Tekrar başa geçilecek bir kitap. Satıhta bırakıyoruz ki yani bırakılıyor ki tekrar kaysın öbür tarafa, başa tekrar gelsin diye. Tabii bir okuyacaksınız, tam anlamayacaksınız. İki okuyacaksınız, üç okuyacaksınız. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* buyuruyor ki.

«عِنْدَ كُلِّ خَتْمَةٍ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ. كَرَّ، عَنِ أَنَسٍ.»

Her hatim yapıldığı zaman yapılan duayı Allah kabul eder. Makbul bir dua zamanı o. Onun için sık sık hatmedeceğiz. Hatmettikçe dua

edeceğiz. Yeniden hatmedeceğiz. Böyle böyle, yavaş yavaş alışacaksınız. Mesela bir sabah kalksa 15 dakika kolunu, ayağını çevirse o zaman üçgen vücutlu olunmuyor. Uzun zamanlar bu işi yapmak gerekiyor ki vücudunda adaleler ona göre değişsin, gelişsin. Şevk olunca, aşk olunca yavaş yavaş bir de başladığı zaman bir lezzet de verir Allah. Mesela bizim camimizde hadis dersleri yaparız biz her pazar günü. Benim temennim, keşke daha başka dersler de koysak. Gerçi biz tefsir dersi koyuyoruz ama çok yoğun, ağır oluyor galiba. Mısır'da doktora yapmış bir kardeşimiz var, bizim camide salı akşamları yatsıdan sonra bir Kur'ân-ı Kerîm anlatımı yapıyor ama çok uzun, mufassal bir anlatım yapıyor. Bilimsel bir anlatım oluyor. Herhalde biraz daha kısa geçerek biraz da konuyu iyi anlaşılmasını sağlayacak bazı şeylerle anlatması bence uygun olabilir. Bize Şişli'den bir doktor hanım ile beyi haber göndermişlerdi seneler önce. Biz Kur'ân öğrenmek istiyoruz, diye. Nerde öğrenebiliriz, diye sormuşlar. Ben de bizim İlahiyat Fakültesi'nden mezun talebelerimiz, var kaliteli. Hem hanım hem erkek çok talebelerimiz var.

Onlardan birisini göndeririz Kur'ânı öğrenirler dedim. Yok, hocam onlar tefsir istiyorlar yani Kur'ân-ı Kerîmin açıklamasını istiyorlar, dediler. Neresi var böyle İstanbul'da?

Düşündüm taşındım, ben böyle bir yer bilmiyorum. Halbuki kurmalıyız. Koskoca dünyadaki İslâm aleminin bir ara merkezi olmuş olan İstanbul'da, Hilafet merkezi olmuş İstanbul'da İslâm dininin kutsal kitabı olan Kur'ân-ı Kerîm'i anlatacak tabii imam hatip okullarında anlatılıyordur. İlahiyat Fakültelerinde anlatılıyordur ama "ben galeri sahibiyim, ben talebe değilim ki." "Ev bark sahibi bir insanım. Ben ne yapacağım?" diyen bir insan için. Doktor. "Benim muayenehanem var. Hastalarım var. Sosyal hizmetim var." diyen bir insan için ne olacak?

Bence mesela 7'den 10'a kadar haftanın her akşamında böyle muntazaman ders verilen bir şeyler yapmalıyız. Ne bileyim. Sirkeci'de bir bina. Eminönü'nde bina. Karaköy'de bir bina olmalı. Salonu olmalı. Oturmalı herkes. Bilmeli ki saat 7'den 10'a kadar arada 15 dakika 20 dakika molalı teneffüslü, iki ders halinde Kur'ân-ı Kerîm dersi verilir. Her oturumda 10-

15 âyet okunur. İzah edilir. Böyle bir müessese var diyebilmeli. Durumu olan gitmeli.

Eski yazıyı, Kur'ân-ı Kerîm'i yüzünden kendi harfleriyle okuyabilecek hâle gelmek için kurs olsun. Bahsettiğiniz kurs, güzel, buna büyük ihtiyaç var. Gidilir. Ve herhalde öğrencileri çok fazladır. Yığınla.

Şimdi bu olmalı. Bir de sizin istediğiniz tefsir dersimiz olmalı. Her akşam o da olmalı. Ve herkes bilmeli telefon edebilmeli ki bugün hangi sûrenin hangi âyetinden hangi âyetine kadar. Şöyle bir sıkmayacak bir miktar, bir ders. İkinci ders bir başka hoca veya aynı hoca. Her akşam olmalı. Veya haftanın birer atlamalı akşamları olmalı. Pazartesi, Perşembe, Cumartesi filan gibi mesela. Biz Gümüşhaneli Hocamızın, 1311'de vefat etmiş, yazmış olduğu bir kitabı okuyoruz. Bitirdik, yeniden başladık şimdi ama biz de ağır gidiyoruz. Biraz hızlı mı gitmeliyiz bilmiyorum. Yani eğitimin ilerlemesi için.

Eskiler kitabı alırlarmış. Arapça'sını okuyup geçerlermiş. Hatim mukabele okur gibi. Tabii hepsi Arapça'yı biliyor. Biz biraz Türkçe izahat verdiğimiz için belki uzun sürüyor. Temenni

ediyorum, şahsen benim malî imkânım olsa kadın ve erkeklerin beraberce oturabileceği muhakkem koltuklu böyle iki salon yaparım. Şöyle büyük. İki salon olmalı. Aksettirilmeli perdeye, konuşmacının görüntüsünü. Orada Kur'ân-ı Kerîm'i anlatmalı. Ve bu tamamlanmalı. Bunun bir serisi olmalı. Videoları olmalı. 40 tane 50 tane video, orada dinleyebilen orada. Dinleyemeyen evinde çoluk çocuğuyla dinleyebilmeli. Böyle bir şeyi yapmayı isterim ben. Şimdi organize edin, ben bu dersi vermeye hazırım.

Musa *aleyhisselam* firavundan kurtulmuş. Kızıldeniz'i geçmiş. Firavun boğulmuş. Sina çöllerinde Allah bildircin göndermiş. Bulutlandırmış havayı. Güneşten cayır cayır yanmamışlar. Gölgede geçmişler. Bildircinlar sapır sapır dökülmüş. Bildircin yemişler. Mantar bitirmiş. Kudret helvası denilen. Onları yemişler. Bakkala, kasaba, manava ihtiyaç olmadan şeye Filistin tarafına gelmişler. Fakat Filistin'de bir kâfir yönetim var, devlet var. Musa *aleyhisselam*ın kavmi oraya giremiyor. Onları yurtlarından çıkartmak lazım.

﴿فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هُنَا

﴿قَاعِدُونَ﴾³

Ya Musa sen git Rabbinle o kavimle savaş. Biz burada bekliyoruz, diyorlar. Gülüyorum ama aslında gülünecek bir şey değil. Belki ağlanacak bir şey. Bir şeyi başkasına havale ettiniz mi olmuyor. Bence bu topluluk yapsın bir şey, ben de hocalığına kabul ediyorum. Siz yapın. Siz otelinizde salon açın. Ben de dersini vereyim. Bu da videosunu çeksin. Bitti bu iş. Mesela.

Müftülere bırakırsanız, o yapsın dersiniz “Musa’yla Rabbi gitsin, çarpışsın, biz bekliyoruz” gibi geliyor bana. O âyeti hatırlıyorum. Biz yapalım. Burada fabrikatör var, zengin var. İstese yaparız. Yani yapım gücü var. Ve ihtiyaç da var. Siz de ihtiyacı söylediniz ben de biliyorum. Doktordan da biliyorum. Yapalım bunu. Elbirliğiyle.

Bir finans kurumunda çalışıyorum ben.
Kuveyt Türk Finans kurumu.

---

³ 5/Mâide, 24

Evet.

Ticarî işlem yapıyoruz. Peşin parayla alıp vadedeli satıyoruz. Bu çok tartışmalara konu oluyor. Faizden bir farkı yok diyenler çıkıyor. Biz farklıdır diyoruz. Cevap veremediğimiz yerler oluyor.

O işin detayını o finans kurumları bazı hocalardan heyet teşkil etmişler, soruyorlar diye duyuyorum ben. Bir insan malı alır, alım muamelesi sağlamsa sağlamdır. Güzel yani. Parayı verdiniz, malı aldınız. Peşin mal alabilirsiniz. Vadeli alabilirsiniz. Taksitlere bağlayabilirsiniz. Oto alım satımlarında arkadaşların hep yaptığı şeyler, olabilir. Parayı verebilir. Aylara göre taksim ederek de verebilir. Alışı tamamladınız. Alışını tamamladığınız şeyde satışını istediğiniz gibi yaparsınız. Bu da serbest. Yani siz iktisap etmiş olduğunuz bir malı, başkasına satıyorsunuz. Satış da normalse, satış işlerinin içinde Allah'ın haram kıldığı bir başka muamele yoksa normaldir.

Bir insan peşin aldığı bir malı veresiye satabilir mi? Satar. Pek çok tüccarın yaptığı budur. Peşin aldığı zaman avantajlı oluyor. Bir kamyon pirinç gelmiş. Tüccarın sermayesi varsa peşin

parayla aldı mı ucuza almış oluyor. Sattığı zaman kârı çok oluyor. Gömlekçi bir imalatçı kardeşimiz. Parası çoksa, kumaşları gidip peşin parayla alıyorsa gömleği ucuza mal ediyor, kârı çok oluyor. Eğer alışta parası gücü yetmediği için taksitle alıyorsa maliyet yükseliyor. Peşin almak kendisi için uygun oluyor. Ondan sonra satarken de alıcının istediği şartlara uygun taksitlerle satabilir. Taksitle satış caizdir. Bunda bir şey yok. Yalnız taksitle satışta tespit edilmiş fiyatta tespit edilen zamanlarda ödeme yapılmadı diye değiştirme yapılamaz. Zamanın değişmesinden dolayı fiyata yapılan zam faiz olduğundan böyle bir şey dinen doğru olmaz. Önce konuşulan şeyi aynı almak zorundadır. Başkaca bir şey yok.

Aylara göre yapılan taksitler yanlış, değil mi?
Hayır ben öyle demedim.

Aylara göre diyenler gündeme gelmişti. Aylara göre on bin liralık bir malı on iki ay vade veriyorsa on beş bin lira yapıyorsa bu yanlıştır.

Müşahhas misalle anlatayım. Otomobilim var. Müşteriye otomobil satıyorum. 15 ay taksitle satıyorum. Taksitler ikişer milyon, tamam mı? Bonoları imzalattırdım. Arabayı adama teslim

ettim. Adam her ay iki milyon verecek. Aksattı. Aksattığı için fiyatı değiştiremem. Çünkü alışverişi yapmışım. Adamın borcu belli. Benim alacağım belli. Vadenin değişmesinden dolayı fiyatı değiştirirsem arada istediğim miktar faiz olur. Haramdır. Bunu dedim.

Adam beş taksitini veremedi, siz takip ettiniz vesaire filan. 15 ayda ödeyecekti. 20 ayda ödedi. Siz de 30 milyon tutuyordu ama araba 40 milyon istiyorsunuz şimdi. İsteyemezsin. Çünkü almışsınız, satmışsınız, fiyat belli. Adam borçlanmış. O kadar alabilirsiniz.

Tamam. Şimdi o kişi bana ödemediği için ben zarara girdim. Ondan mütevellit zararım var. Ben bunu karşılamam içinde bir taraftan ya da bankadan ya da sağdan soldan parayla karşılayabildim.

Bunu açıklama istiyordum.

Bir şeyin alışveriş ya peşin olacak. Ver 20 bin lirayı, al şu Skoda arabayı. Peşin. Hiç problem yok. Ama bunu her zaman herkes yapamıyor çünkü herkesin cebinde 20 milyon lira olmuyor. Satıcı da 20 milyon lira herkeste bulamadığından sürüm olsun diye “Ben de birer milyon taksitle bunu satarım.” diyor. 30 milyon

diyor fiyatı. Peşin olan 20 milyon olan şeye 30 milyon diyor. Anlaşmayı öyle yapıyorlar. 20 milyon peşin fiyatı olan şeye 30 milyon demek bir şey değil. Mahsuru yok. Çünkü daha alış yok, satış yok. Beğenmezse almasın. Yani sen satıcısın o alıcı. İsterse alır istemezse almaz. Sen de istemezsen satmazsın. Serbestsiniz. Bu serbestlikte sen malına bir fiyat istiyorsun. O da kabul ederse eder. Etmezse etmez. Peşin olursa 20 milyon, 10 ay vadeli olursa 30 milyon demekte mahsur yok. Ama aldın mı kardeşim? Aldım. Sattın mı? Sattım. Getir bonoları. İmzaladı. O satış bitti mi satış kesinleşti mi ödeme-deki aksamalardan ve gecikmelerden dolayı fiyatı değiştirdiğiniz zaman faiz oluyor. O zaman haram oluyor.

“Peki hocam adam ödemedi.” Var ya da yok. “Biz bunu icraya verdik.” “Kanunen müeyyideler var, haklar var. Vade farkları var. Mahkemenin getirdiği bazı masraflar var. Bunu karşı tarafın ödemesi gerekiyor.”

Öder. Mahkemenin masraflarını öder. İcra memurunun masrafını. Ama siz alışverişinizdeki fiyatınızı değiştiremezsiniz. O hepsini yapar. Ceza olarak ne yaparsa yapar. Siz 30 milyon

lirayı 40 milyon yapamazsınız. 35 yapamazsınız. Yani vade farkından dolayı fiyatı değiştiremezsiniz. Alışveriş takarrur ettikten sonra. Anlatabildim mi bilmiyorum meseleyi. İnce bir mesele. Yani satış olmadan önce istediğin şeyi yapabilirsin. İstediğin fiyatı teklif edebilirsin. Nitekim pazarda da öyle oluyor. Kaça bu fasulye? 7 bin lira. “Ya 5 bin liraya olmaz mı?” “Olmaz abi ne kadar zahmet çektik de aldık bunu. Hem bu bizim pazardaki öteki fasulyelere benziyor mu baksana boncuk Ayşe.” Süt gibi çat diye kırıldığı zaman suyu üstüne sıçırıyor. “Ama hadi gül hatırın için sen eskiden de benden alışveriş yapıyordun 6 bin olsun.” Üç tane fiyat çıktı ortaya. 7 bin dendi, 5 bin dendi, 6 bin dendi. Bir şey yok. Hangisi. Beğenirsen alırsın beğenmezsen bir bakayım dersin, dolaşırsın öbür taraftan belki 4 bine bulur alırsın. O ayrı. O 6 bin istedi diye bir şey yok. Sen almadın diye bir şey yok. Verdi diye bir şey yok. Takarrur etmiş olan bir şeyde, “benim sana 10 bin lira borcum var.” Ödeyemedim. “Sen iki ay geciktin 12 bin lira vereceksin.” diyemiyorsun. Zaman farkından dolayı fiyata

yüklediğin fazlalık faiz oluyor. Faiz haram olduğundan olmuyor. Pazarlığı kestikten sonra olmuyor. Kesmeden serbest oluyorsun.

Borçlu da misal olarak benim beş milyonumu on beş aydan sonra beş ay daha uzattı. Öyle kabul edelim. Bunun müsait olunca beş milyon lirasını versek, onun parası da bende beş ay kalsa adalet yerini bulmaz mı böyle?

İyi olur tabii yaparsan yap. Yapabilirsen, verirsen yap. Böyle telafi et.

Şimdi bu devirde satışlar oluyor. Büyük rakamlar dönüyor. Bir kamyon 100 milyon lira. Borçlanmak suretiyle satıyorsunuz. Borçlu bu parayı gününde ödemiyor. Başka türlü işlerini kendi bünyesinde değerlendiriyor, aldığı malın kendi bünyesinde kârını sağlıyor. Fakat alacaklıya gününde bu parayı ödemiyor. Aradan bir sene geçiyor, iki sene geçiyor. Tutuyor bu parayı 100 milyon lira olarak ödüyor. Fakat satmış olduğu vasıta veyahut mal 100 milyon liraya satmış olduğu vaadde 2 sene sonra aldığı parayla tekrar alamıyor. Ancak 100 milyon lira daha ilave etmeli ki o malı yerine koyabilir. Böyle bir zarar doğuyor.

Bu böyle de bu fiyatın piyasadaki enflasyon dolayısıyla oynaması etkilemiyor. Yani hangi birim üzerinden anlaşılırsa kişiye “lira olarak ben sana şu kadar borçlandım, borçluyum dediysem” birim liraysa lira. Eğer lira bu zararı meydana getiriyorsa o zaman zararı meydana getirmeyen bir sistem düşünürsün borçlandırırken. “Arkadaş sen bana 37 cumhuriyet altını borçlusun.” dersin mesela. Veyahut “şu kadar Dolar borçlusun.” dersin. Veyahut “şu kadar Mark borçlusun.” dersin. Oradan yine sabit alırsın.

Alışveriş yaptığın birimde birim ayrı olunca borcunu değiştirmeye hakkın olmuyor. Faiz işlemi o zaman tahakkuk ediyor. Birimi değiştirirsen sistemi başka türlü kurarsan bu mağduriyetten kurtulabilirsin. Çünkü fıkıhtaki muamelede piyasadaki para birimlerinin Enflasyonların? dalgalanmaların bakılmıyor. Borcun üzerine vadeden dolayı yapılan ilave faiz sadece sayılıyor. Tarif bu.

Bu dediğimiz haksızlık gibi durum türk parasının enflasyonundan kaynaklanıyor. Reel değeri ile hakiki kıymeti ile üstünde yazan 100, 1000,

10.000, 50.000 rakamı öyle. Adı ile hakiki değeri arasındaki farklılaşmanın artmasından kaynaklanıyor. Hiç farklılaşma olmasa borcu aynı kalacak. Zaten faizsiz olan bir sistemde farklılaşma olmaz. Faizli olan bir sistemde bu farklılaşma oluyor. Enflasyon dediğimiz şey faizli sistemde oluyor. O zaman sizin gibi müslüman olan tüccarların faiz işlemine kaymaması düşmemesi için, aynı birimden vadeden dolayı karşısındakinden fazla para isteme durumuna düşmemesi için sattığı malın kıymetini enflasyon etkisinden uzak olan bir birimle ifade etmesi gerekiyor.

Pratik zorluğu olabilir ama dinî bakımdan günaha girmemek için çare budur. Şöyle diyebilirsiniz. Türkiye’de en geçerli, en istikrarlı şey nedir? Bir tek bir mal mıdır? Altın, lira bir birim midir? O zaman cumhuriyet altını dersiniz. Altının da kendi içinde enflasyonun çıkması inmesi oluyor. Petrol fiyatı mıdır? Onun da enflasyonu oluyor. Toptan eşya indeksi midir? En istikrarlı şey neyse ona göre dersiniz ki: “Senin bana şu birim borcun var. Bak bu borcunun ne zaman ödersen bu kadar isterim, bu borcu isterim senden.”

Türk parası 100 bin borç görünürken, 100 milyon görünürken değeri düştüğü için senin o asıl değişmeyen sisteme göre bu borcu ödemesi için bir sene sonra 200 milyon ödemesi gerekir. Çünkü bunun enflasyonu vardı. 160 milyon ödemesi gerekir. Sen buradan biliyorsun onu. Ama Türk parasıyla işlem yaptığın zaman aynı devir içinde fark yapamıyorsun. Mesela 100 ton buğday aldın o sana 100 ton buğday ödeyecek. Satıcıya alıcı 100 ton ödeyecek. 110 ton isterse satıcı. Ben sana bunu 100 ton buğday satıyorum sen bana 110 ton vereceksin. 10 ton faiz oluyor.

Cins aynı olduğu zaman ölçülen, tartılan malzemedede, altında, gümüşte, vesairede, cins aynı olduğu zaman vadeden dolayı arttırmalar faiz dendiği için, İslâm bu faizi yasakladığından olmuyor. Ama değişmeyen bir birimle hesaplayabilirsek o zaman o kimseden “arkadaş ben senden 100 tane cumhuriyet altınımı istiyorum. Sen bunu aldığı zaman bu öyleydi.” diyebilirsin. Çok müsterih olarak yapabilirsin.

Türkiye’de faizli sistem kabul edilmiş olduğundan ve devletin bu işine geldiğinden bu bir do-

laylı vergilendirme şekli olduğundan, faizli sistem tasarruf sahibini cezalandırıyor. Halbuki adil bir sistem tasarruf sahibini teşvik etmeli. Taltif etmeli ki. Kimin tasarrufu varsa cebinde, 100 bin lirası varsa senenin sonunda 60 bin lira demektir o. Bir sene beklettin 60 bin lira demektir. Tabii bunu neden böyle yapıyor? Diyebilir ki bir ekonomist, yani bir bakan, bir uzman. “Biriktirmesin parasını, versin bir yere.” Yani atıl tutmayın, çalıştırsın demek isteyebiliyor. İyi ama yani yapamadıysa âciz insan var, ihtiyar kadın var, dul var. Herkes parasını güzel bir tarzda çalıştıramaz. Onu böyle mağdur etmek doğru değil.

Bu bir ekonomik sistem münakaşasıdır. Ona biz bir şey diyemiyoruz. Ama İslâm’da haksız olan fazlalık haram olduğundan o haksız fazlalığı almaması gerekiyor. Onu telafi etmek için de borcunu daha başka bir şeyle tarif etmek gerekiyor. Benim anladığım kadarıyla.

Benden bir doktor kardeşimiz borç istedi. Seneler önce. Olur dedim, veririm. Ama altın lira olarak veririm. Sen de bana altın lira olarak ödersin. Ben sana hayır yapmak istiyorum.

“Yoo Türk parası olarak verirsen ver.” Türk parası olarak vermem. Çünkü sizin dediğiniz şey olacak, ben ona 100 bin lira vereceğim. O zaman 100 bin liraya bir tane altın alınırken bir sene sonra yarım altın alınır. O bir haksızlık. Ama bu sistemden kaynaklanıyor. Onu telafi etmek için böyle bir çare benim hatırıma geliyor. Ama öyle yapmazsanız faiz işlemi oluyor. Hocam diyelim ki 15 ay müddetle 2’şer milyon toplamda 30 milyon borçlandırdık bir vatandaş. Beşinci ayında borcunu ödemedi. Ama 6. ve 7. Ayda ödedi. 5. Ayda borcunu ödemediğinde ben bu adama “Arkadaş şu anda söz gelimi mark 2 bin lira. Sen bana 2 bin lira ödemedin. Dolayısıyla 2 bin mark borcun var.”

Diyemezsin geçmiş ola.

Diyemezsin. Başında diyecektin. Başında yani alışveriş meclisinde. İmza atılmadan. Arada ve sonunda yok. Arada ve sonunda değiştirmeye hakkın olmuyor. Başında oluyor.

Hocam peki başında dersiniz “Sen borcunu ödemediğinde bu ödemediğin tutarın mark karşılığı neyse ben senden onu tahsil ederim.” diye anlaşmalı olarak ticaret yaptığınızda bu geçerli olur mu?

Başında bütün olarak mark hesabı üzerine yaparsanız olur. “Borçlandırıyorum. Şu kadar mark borçlusun.” Kabul ederse çok âlâ olur. Ama aslında mark da kendi içinde enflasyonu olan bir maddedir. O da yüzde 5 enflasyonu var ama ihmal edilebiliyor.

Şu var hocam, biliyorsunuz bizim sistemimizde normalde Türk lirasının haricinde bir para birimi kullanılmıyor.

Fiziken kullanılıyor şimdi. Kararları dolayısıyla bugün herkesin cebinde parası var. Belki benim cebimde bile bazen olabiliyor. Mark, dolar bir şey olabiliyor.

Dolayısıyla başlangıçta bir anlaşma yaparken o tür bir anlaşma yapamıyorsunuz. Yani belki şifaen yapıyorsunuz ama pratikte olamıyor.

Ya peşin satması lazım ya da sağlam bir insana satması lazım. Ya da sağlam insan bir kusur yapıp da ödeme yapamadığında sineye çekmek gerekiyor. Değiştirdiğin zaman faiz oluyor da ondan.

Bankada parası varmış ve bunun bundan elde ettiği gelikle geçimini sağlıyormuş.

Faizle yaşıyor. Haram. Farklı hiçbir gelir kaynağı yok. Haram. Allah haram etmiş. Parasını

birisine verip de parasının kârından kârı değil, faizinden. Faiz haram. Allah faizi haram kılmış. O hanım haram yiyor.

Yarın parası biterse bunun sonu ne olacak?

Parası zaten bitiyor.

Bitiyor ama tümü bitiyor ondan sonra ne olacak?

Haram olmayan bir yolla haram olmayan çaresini bulacak. Zaten şimdi bak bize veriyor.

Baştan ne vereceğini kimse söyleyemez.

Baştan değil ama bankalar düşürdükçe sizde düşürürsünüz.

Bugünkü dönem içinde.

O onların meselesidir ama “ben bu sizin paranızla kârlı işler yapıyorum o kârlı işlerden o hâsıl olan kârı size veriyorum.” diyor. O hacı teyze veya hacı olmayan kimse bilmiyoruz. Bu kardeşimizin tavsiyesi var. Bak “bize göndersin biz işletiyoruz.” diyor. İşletmenin kârını işletmenin sonucu ortaya çıkan kârı veriyoruz, diyor. Haram olan faizi vermiyoruz. İşletmeden hâsıl olan kârı veriyoruz, diyor.

Arkadaş değil. O banka, ben İslâm bankası diye yatırdım. Diğer bankalar yüzde 80 verir-

ken bu da yüzde 80 civarında kâr veriyor. Diğer bankalar faizi düşürdü. Bu da kârı düşürdü. Aklım ermedi.

O olabilir. Samimiyetsiz olabilir, hilekâr olabilir. Ama bundan size bir zarar gelmez çünkü paranızı çalıştırıyor. Siz paranızın çalışmasından hâsıl olarak kârı yiyorsunuz. Alnınız açık. Onun yaptığı bir eksik ödeme veya bir şey varsa o ona ait bir şey. Eğer sizin hakkınızın birazını cebine koymuşsa âhirette siz yine ondan alırsınız. Ama faiz olmuyor. Tabii orada haksızlık varsa samimiyetsizse o âhirette çeker. Ama yaptığı muamele itibariyle Allah'ın yasak kıldığı muamele olmadığından kurtarır. Allah hepinizden razı olsun.

Bi-hürmeti esrârı sûreti'l-Fâtiha.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

